

Disertační práce
Pojistný zájem jako předpoklad existence pojištění a možnosti jeho přenositelnosti
Posudek oponenta

Doktorand: Mgr. Robert Šimek

Oponent: doc. JUDr. Milan Hulmák, Ph. D.

I. Východiska posudku

Disertační práce je výsledkem vědeckého působení autora, který v ní prokazuje schopnost se zapojit do odborné a akademické komunity. Text je originálním příspěvkem do odborné diskuse, jsou v něm s použitím nových empirických poznatků testována teoretická východiska. Předpokládá se znalost a použití okruhu zdrojů vyčerpávajících dané téma, včetně cizojazyčných pramenů a literatury (komparace, teoretická část). (čl. 16 směrnice č. PF-B-21/06, kterou se stanoví náležitosti kvalifikačních prací na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci).

II. Zhodnocení významu disertace pro obor

Téma pojistného zájmu je ve stávající odborné literatuře opomíjeno. Právní úprava jej dlouho neznala, praxe si často pomáhala dobrými mravy. Práce autora jsou proto dnes zásadní pro formulování základních tezí, na jejichž základě požadavek pojistného zájmu má fungovat. Striktně vzato jsou to však již publikované práce, ať už odborné články nebo komentář (viz seznam prací na str. 27-29). Přínos vlastní disertační práce tak spočívá především v uceleném podání autorem již prezentovaných názorů. To však nijak nesnižuje význam předkládané práce. Je třeba ocenit, že se autor snaží o ucelené, vnitřně konzistentní a bezrozporné zpracování dané problematiky, což je asi základní předností dané práce.

III. Postup řešení problému, použité metody a splnění stanoveného cíle

Autor přistupuje ke zpracování problematiky metodologicky velice korektně. Z práce je zřejmé, že se věnuje dané problematice kontinuálně a snaží se předkládat argumentačně podložené úvahy a hodnotově koherentní závěry. Tomu se projevuje i v systematice práce (odlišení různých otázek v různých kapitolách).

Výzkumné otázky jsou formulované na s. 20 a odpovídají tématu práce. Jde o skutečné otázky, vyžadující hlubší zkoumání a odpovídající charakteru kvalifikační práce. Chybí mi zde výslovně formulované otázky týkající se přenositelnosti pojistného zájmu, byť to v práci autor řeší (nejde o jenom o neplatnost smlouvy, či zájem při uzavření).

S ohledem na diskontinuitu v právní úpravě je zcela pochopitelné obrácení se k historickým základům institutu pojistného zájmu. Je však třeba ocenit, že autor se posunuje v úvahách dále a zabývá se aktuální důvodností požadavku pojistného zájmu a dalším možným vývojem.

Při zpracování problematiky autor vychází primárně ze srovnání s německou a rakouskou úpravou. Důvody jsou v práci vysvětleny, historická tradice, dlouhodobé kontinuální řešení, rozpracovanost tématu v literatuře i judikatuře. Nechybí zde náhled i do jiného prostředí, Nový Zéland, Irsko, common law obecněji.

Možná jsem čekal trochu podrobnější vypořádání se s rigorózní prací Trojana (než poznámku kritizující názor Trojana, že pojistný zájem je pouhá nutnost – ostatně jako by to podle autora nebyla nutnost, a otázku pojistného zájmu jako věci). Ten volal např. po širší převoditelnosti pojistného zájmu.

I po přečtení celé práce si však čtenář musí klást kacířskou myšlenku (v rozporu se závěry autora), zda by nám nebylo lépe bez pojistného zájmu (resp. s omezeným významem). Není to vlastně jedno. Není to celé jenom o tom, které odvážné smlouvy stát připustí k vynucení. Nezakládá, a to bez ohledu na stupeň rozpracování nebo právě s ohledem na tu detailnost, požadavek pojistného závěru další rizikový prvek snižující předvídatelnost následného posouzení (a o tomto riziku autor opakovaně hovoří a soudní praxe potvrzuje) a ve svém důsledku vnitřně nesouladný přístup k jiným případům odvážných smluv.

IV. Struktura práce a jednotlivé kapitoly

Práce je rozdělena do 12 kapitol, těch s věcným obsahem je 9. S ohledem na téma práce je zřejmé východisko v podobě vymezení pojistného zájmu, jeho teoretických koncepcí, jeho trvání (kapitoly 2 až 5). Tento základ se pak nutně projevuje při řešení dílčích otázek v navazujících kapitolách. V šesté kapitole se autor věnuje rozlišení pojištění vlastního a cizího zájmu, následně pak rozlišení mezi pojištěním a jinými závazky. Přenositelnost pojistného je obsažena v kapitole osmé. Základní myšlenky jsou shrnuty v deváté kapitole obsahující závěr.

Z hlediska struktury práce zaujme vlastně hned úvod práce, který je neobvykle pečlivě zpracovaný na 20 stranách. Osobně bych však neřadil do vlastní práce seznam publikací autora a jeho životopis (subkapitola 1.10). Navíc řada subkapitol vlastně zbytečně předbíhá vlastní výklad dále v práci (např. subkapitola 1.2), a do určité míry může naznačovat určitou předpojatost autora (preferenci závěrů, k nimž se má dospět). Na druhou stranu otázce přenositelnosti pojistného zájmu (byť je v názvu práce) je věnována pouze jedna kapitola s 16 stranami.

Jde-li o vlastní řazení kapitol, přijde mi ve svém důsledku trochu nepřehledná, možná je to dáno vzájemným provázáním. Uvědomuji si přitom, že to propojení není úplně jednoduché. Autor se zabývá nejdříve pojmem pojistného zájmu, různě jej vymezuje, a to i v kontextu jiných pojmů, do určité míry ve srovnání s jinými právními řády (zejména Německo, Rakousko, Švýcarsko), na které odkazuje. Teprve poté však následuje ucelená kapitola s různými teoriemi (a nejde nutně jenom o pojistný zájem), kde se odkazuje i na české pojetí. Co však vlastně platí pro českou úpravu, je může být v některých případech záhadou. Asi bych zvolil nějaký historizující výklad v úvodu, vedoucí k různým koncepcím, abych z toho následně formuloval závěry pro českou úpravu, její pojmosloví (takto zůstává po 30 stranách textu otevřené .. s. 51).

S ohledem na vyšší míru abstraktnosti úvah o pojistném zájmu pak lze ocenit, že každá kapitola obsahu vlastní shrnutí. Průběžné závěry tak nezůstávají skryty a přispívá to k větší srozumitelnosti.

Pojistný zájem

Myslím, že do úvodu této kapitoly patří podrobnější úvahy o pojmu pojistného zájmu. Jeho účelem je vhodné se zabývat následně po vysvětlení, oč vůbec jde (s. 30). Při jeho výkladu mne pak zaujal hned v úvodu ničím nepodložený závěr, že riziko je nejistota, která se může projevit v majetkové sféře určité osoby (s. 31), to mi přijde značně zužující a myslím, že ani neodpovídá další úvahám (do určité míry to souvisí s úvahami na s. 41, k tomu dále).

Rušivě z hlediska toku myšlenek pak působí odběhnutí autora k jiným úvahám, např. v pasáži o právní normě zakládající nutnost uzavřít pojištění (neřeším zde drobnou terminologickou nepřesnost) se řeší situace, kdy pojištění vyžaduje druhá smluvní strana (ale to jednak neodpovídá struktuře, jednak to zřejmě nezakládá pojistný zájem) (s. 32). Podobně pak úvahy o sklonu k riziku, které se navíc opakují, a znásilnění v pasáži o rizikové averzi (s. 32). o přepojištění v pasáži o neexistenci pojistného zájmu (s. 36).

Spíše by mne zajímalo do jaké míry vlastně pojištění sklon k riziku nepodporuje (vidím zde totiž rozdíl ve vyhledávání rizika a řešení negativní následků, subjekt může mít sklon k riziku, ale být obezřetný pro případ negativních následků, mít je zajištěny a když je může mít zajištěny, proč by je nemohl mít pojištěny). Sám autor připouští, že pojištění podporuje vstup do činností, které by jinak byly spojeny s příliš velkým rizikem (s. 35).

Zmínka o úmyslných událostech, např. hackerských útocích (s. 36) pak kontextově nesedí k okolním úvahám, kde se řeší úmyslné jednání pojištěného. Asi by se pak v této části dalo dovodit, že úvahy o nepojistitelnosti (typicky úmyslného protiprávního jednání) se nepoužijí, jestliže zákon takové pojištění vyžaduje (viz odkazy na zákona č. 168/1999 Sb. – s. 36). Autor na tomto místě odkazuje na historickou úpravu, otázka pojistitelnosti pro případ veřejnoprávních sankcí nastupujících v případě úmyslného protiprávního jednání dnes však v práci zůstala otevřená.

Na str. 36 nám vstupuje do úvah pojem předmětu pojištění, v závorce se objevuje „vnitřní vůle k zachování hodnoty pojistného zájmu a tato hodnota“. Není však zjevné, z čeho takové vymezení vychází. Nadpis naznačuje, že se autor chce věnovat neexistenci pojistného zájmu, dále však hovoří o neexistenci předmětu pojistné smlouvy. Na s. 48 pak autor přichází s jiným obsahem tohoto pojmu, na s. 50 se zdá, že zase s trochu jiným, odkazujícím na pojištěné zájmy, resp. zájmy z hodnot odvozené (a to si lze klást otázku, zda předmět pojištění a předmět smlouvy je totéž, autor používá obojí).

Líbí se mi teze o neodůvodněném vměšování do soukromoprávních vztahů v případě nepřiměřeného pojistného plnění u obnosového pojištění (s. 38). Na rozdíl od autora ale nevidím ani důvod pro snižování neproporcionální pojistné částky, jestliže se strany na takovém pojištění dříve dohodly, např. protože pojistné plnění po smrti pojistníka zvyšuje úroveň obmyšleným oproti úrovni za jeho života (s. 38).

V případě mezery v krytí by asi škodu nepředstavovala maximálně částka rozdílu v pojistném (s. 38). Pokud ano, pak by to chtělo bližší vysvětlení.

Pro někoho, kdo se nepohybuje v oblasti pojištění, je obtížné se zorientovat v jednotlivých pojmech, které se v práci objevují. V kapitole 2.2.1 autor hovoří o pojistitelném riziku (jako právní možnosti pojistného zájmu), v kapitole 2.2.3 pak pojistitelném zájmu jako právní přípustnosti pojistitelných rizik. Nesměřuje to k témuž?

Již výše jsem vyslovil obavu, do jaké míry lze spojovat pojistný zájem pouze s majetkem, majetkovou újmou. Na s. 41 autor vymezuje pojistný zájem na hodnotový vztah k majetku, na ekonomickou nevýhodu určitého subjektu, hospodářský vztah. Navíc odkazuje na závěry právní vědy, přestože se odkazuje na švýcarskou úpravu (tedy nesprávná citace, dále ale autor píše, že ve Švýcarsku má pojistný zájem jiný význam). Těmto úvahám bych rozuměl, kdyby byl požadavek pojistného zájmu spojen s pojištěním majetku, odpovědnosti, je však stanoven obecně (což autor respektuje). Zdá se mi však, že v dalším výklad řeší autor vztah obecněji k hodnotám, že to neřeší otázku pověření pojištěným (na s. 110 už píše jenom zpravidla o majetkové potřebě).

Rozumím i snaze autora vysvětlit rozdíly mezi pojistným zájmem, zájmem na pojištění, pojistným nebezpečím (s. 43an). Podle mého názoru se to však autorovi nedaří, tato pasáž mi přijde jako nepřehledná změť odkazů na PEICL, švýcarskou úpravu, následně německou a rakouskou, do toho Ehrenzweiga. Nejsem si přitom jistý, zda jsou pojistný zájem a zájem na pojištění použity správně (vždyť v textu kapitoly se hovoří více o pojistném zájmu – např. švýcarská úprava, Fuhrer) a jeho odlišení od pojistného nebezpečí. Podobně například autor hovoří o pojistitelném zájmu, ale používá německý pojem pro pojištěný zájem. Kacířskou otázkou je, zda tento pojem skutečně potřebujeme (to se zdá, že je i závěr autora).

Teoretické koncepte pojistného zájmu

Jde-li o jednotlivé koncepte pojistného zájmu, zdá se mi z podaného výkladu, že nejde ani tak o koncepte pojistného zájmu (použití a vymezení tohoto pojmu), ale koncepte, které se snaží naplnit podobný účel (vymezení pojistitelnosti, odlišitelnosti od jiných smluvních typů).

Při výkladu koncepte právního zájmu mi v práci uniká krok omezující tento právní zájem pouze na vlastnické právo k věci (s. 48, 49) (zřejmě s výjimkou zákonného zmocnění a s výjimkou pojištění osob).

Systematicky mi neladí zařazení kapitoly 3.2.2. pod kapitolu 3. 2., když jde o rezignaci na požadavek pojistného zájmu obecně (nejde o factual expectancy doctrine ani ryzí zájmovou teorii). Z hlediska systematiky výkladu pak není zjevné, proč se v kapitole common law (3.5.2) řeší německý přístup (proč to není v kapitole předchozí).

Obecně všechny teorie mají stejný účel – přípustnost pojištění na rozdíl od omezení typických pro jiné vztahy, možná ještě vazba na veřejnoprávní regulaci. Jiný důvod zde nevidím. Ani posledně zmiňovaná teorie plánování rizik nepřináší uspokojivé řešení, ale to autor asi připouští (s. 57). Např. pořád se objevuje omezení na majetkové konsekvence – kompenzace deficitu v majetkové sféře určité osoby (s. 56), ale pojištění běžně kryje i nemajetkovou újmu (bolestné, újmu sekundárních obětí). Měl jsem také zato, že se nezkoumá, zda obmyšlený při pojištění pro případ smrti utrpí nějakou majetkovou újmu, např. již nevyživované děti, rodiče či charita. Ustanovení § 2761 žádné omezení na majetkové dopady nemá. Zdá se mi přitom, že autor to komplexně neřeší (vždy to můžeme asi překlenout zákonným zmocněním, nebo souhlasem pojištěného, byť to není pojistný zájem).

Další elementy pojistného zájmu

Bližší vysvětlení by vyžadovala úvaha o pojištění jako obchodním zastoupení při zajišťování rizik za úplatu (s. 58). Zřejmě nemá jít o obchodní zastoupení ve smyslu smluvního typu. Správa rizik však úplně s problematikou pojistného zájmu u pojistné smlouvy nesouvisí (resp. případem investičního životního pojištění), spíše jde o problematiku rozsahu veřejnoprávního oprávnění některých regulovaných činností, nebo nyní úpravu dlouhodobého investičního produktu či penzijního spoření (což však s veřejnoprávním povolením souvisí).

Zdá se pak, že autor požadavek pojistného zájmu do určité míry relativizován, když se objevuje kritérium – ochota pojistitele krýt rizika (s. 60), resp. lze tedy podle autora ex post zpochybňovat právo na pojistné plnění, protože zde nebyl žádný plán (skutečná potřeba), přestože byl pojištěn.

I přes zvláštní kapitolu o majetkové povaze pojistného zájmu, nerozumím uvedeným závěrům (což jsem ale zmiňoval již výše), např. pojistný zájem je vztah k jmění, jehož porucha může přinést ekonomickou nevýhodu, nelze obhájit kompenzaci nemateriální výhody výhodou materiální (s. 62). Pak se ale píše o pojistném zájmu jako zájmu na zachování hodnot, aby se dále řešila hodnota pojistného zájmu. Přitom se zmiňují i zájem na zachování lidského života, zdraví, to však není jmění. Jestliže se pak v penězích odškodňují i nemajetkové újmy, nerozumím, proč by neměl být pojistný zájem. To zda má něco majetkovou povahu není podle názoru otázka vztahu k jmění, ani ekonomické nevýhody, ale ocenitelnosti plnění (i zádušní mše má majetkovou povahu).

Na s. 64 by bylo asi správnější hovořit o svěrenském správci (nikoliv svěreneckém), v každém případě citovaná úprava dopadá obecně na správce cizího majetku. Řekl bych, že svěrenský správce bude odvozovat svůj pojistný zájem už jenom z toho, že vykonává práva vlastníka (§ 1448 odst. 3) (že by dané zmocnění nepotřeboval).

V práci mne zaujala i úvaha o subjektivních zájmech. Nemám problém s tím, že je nutné je v různé míře zohlednit v obsahu pojistné smlouvy a při její interpretaci. Autor zde pravděpodobně nechtěl dovozovat existenci pojistného zájmu pouze na základě subjektivní potřeby, přání, bez objektivní materiální potřeby, faktického vztahu (tedy pouhého přání, aby událost nenastala) (s. 69), tzn. potřebu nelze zjistit, je tu jen strach, že rodiče by mohli být lépe zabezpečeni (což tedy nesedí z hlediska češtiny – strach z něčeho negativního) (to je zjevné například z výkladu na s. 71). Nevidím zde ale úplně potřebu řešit pohnutky (to je něco jiného, širšího, bez nutné vazby na existenci pojistného zájmu) jinak než už jiných právních jednáních (což neznamená, že jsou bez významu). Určitě tím není ani dotčena povinnost tyto zájmy zjišťovat. Určitě mohou mít význam i při zkoumání, zda pojistný zájem je a trvá. Lze v tomto ocenit snahu o souladnost přístupu, např. při srovnání s úpravou omylu (s. 71). Asi bych ale nedovozoval zánik pojištění jenom z důvodu, že živnostník nevykonává fakticky činnost s tím, že se pro něho stává plnění bezcenným (s. 70). Argumentace zánikem pojistného zájmu podle § 2810 pak úplně nesedí, protože stejné ustanovení vyjmenovává jako důvod i zánik pojistného nebezpečí.

Podvodný úmysl se pak může vztahovat nejenom k pojistné události (zájmu na tom, aby nastala) (tj. subjektivní stránka), ale i ke vztahu k chráněné hodnotě (objektivní stránka). Pak mi úplně nesedí úvahy na s. 71, 72, tj. spojení relativní neplatnosti jenom s absencí

subjektivního zájmu. Ustanovení § 2764 odst. 2 není takto omezeno. Také obecné tvrzení, že zde není rozpor v úpravě nedostatku pojistného zájmu v důsledku nepoctivosti a úpravě omylu v § 583 (s. 73), je dost odvážné (např. dovolání se, promlčení). Je nutné se ptát, zda zde musí dojít k dovolání se relativní neplatnosti a není zde neplatnost absolutní s pouhým právem na odměnu.

Doba trvání pojistného zájmu

Jestliže zákonodárce připouští pojištění budoucího pojistného zájmu, nelze asi dovozovat, že musí být vždy jak při uzavření smlouvy, tak v průběhu pojištění (s. 74) (autor řeší až dále na s. 84).

Je zřejmé, že zákonodárce z hlediska formulace vyžaduje pojistný zájem u pojistníka (s. 75). Je však otázkou, zda s ohledem na účel daného institutu nepostačuje pojistný zájem u pojištěného (§ 2766), přičemž zákonodárce pouze umožňuje jeho relevanci i u pojistníka (např. souhlas pojištěného – byť jde jen o vyvratitelnou domněnku – autor sám na jiném místě píše, že nezakládá pojistný zájem u pojistníka, ale spíše pověření k pojištění cizího zájmu - s. 83). Podstatou tohoto institutu, není, aby byl pojistný zájem u subjektu, který uzavírá pojistnou smlouvu (o něj ve skutečnosti vůbec nejde) (viz např. § 2827). Nevidím důvod, proč bránit pojištění (ryzímu) cizího zájmu. Zdá se, že jinde postačí autorovi pojistný zájem u osoby, na jejíž účet byla smlouva uzavřena, resp. jejíž zájem je zastoupen (s. 81, 92, 95). Vysvětlení na s. 102 (že tedy vlastně má i pojistník pojistný zájem v tomto případě) mi nesedí (jednak to neodpovídá definici, jednak v § 2766 je jenom domněnka, jednak z toho pak vyplývá, že zánik pověření znamená zánik pojištění s ohledem na zánik pojistného zájmu)

U pojištění vlastního života mi chybí v seznamu možných řešení § 2764 odst. 2, které na daný případ také může dopadat (s. 76).

Kapitola 5.4.3 (subkapitoly A i B) je naplněna obsahem, který by bylo třeba upravit (a to tak, aby bylo zjevné, o jaké se jedná ustanovení a že se jedná o inspiraci v common law, resp. v Německu). Je zde převzat text, který v dané struktuře nesedí (zvláště, když se na s. 76 hovoří o inspiraci Quebeckem). Opakuje se zde navíc výklad německé úpravy, a to rozšíření požadavku pojistného zájmu i na obnosové pojištění (s. 78 a s. 67). Dostáváme se zde (s. 77 a 78) přitom opět k tomu, že zda je třeba majetkový dopad pojistné události, přestože domněnku zakládá pouhé příbuzenství (§ 2762 odst. 1), až u dalších osob je to prospěch či výhoda v pokračování života určité osoby, navíc obecný nikoliv majetkový (limitace na odkázání výživou, ohrožení věřiteli, plnění pracovněprávních povinností mi přijde nedůvodná).

Souhlasím s autorem, hovoří-li o pojistitelném zájmu nájemce s tím, že je odlišný od zájmu vlastníka (s. 80). Lze však poukázat na literaturu k § 2211 a navazující judikaturu Nejvyššího soudu, které přiznávají nájemci i náhradu škody na pronajaté věci (NS 25 Cdo 3967/2019).

V případě pojištění budoucího zájmu nebude naplnění budoucího zájmu vždy odkládací podmínkou celé smlouvy (s. 85), když tu budou vedlejší povinnost (např. právo na odměnu) nezávislé na této podmínce. Jestliže pak tato podmínka nenastane, např. protože je omezená časově, pak není nutné řešit nemožnost plnění, protože závazek (pojištění) ani nevznikl. Právní jednání bude trvale neúčinným. Nevšiml jsem si, že by se autor zabýval na tomto místě otázkou, proč budoucí pojistný zájem má být relevantní pouze ohledně pojištění majetku,

nikoliv v jiných případech pojištění (když se připravuje změna, kde je toto omezení opuštěno).

Přiznávám, že subjektivní složku pojistného zájmu zjevně chápu úžeji (zájem na tom, aby nenastala pojistná událost), vlastní zájem na pojištění (vůle strany k pojištění) se podle mne projevuje v uzavření smlouvy, eventuálně následně ve vypovězení smlouvy apod., nikoliv však bez dalšího v zániku subjektivního pojistného zájmu (vždyť i autor píše, že nestačí změna vůle pojistníka s. 87 nahoře, s. 89). Určitě lze i ujednat zánik pojištění ve vazbě na určitou událost. Takovým ujednáním však není pouhá skutečnost, že pojistník zmíní, že pojišťuje majetek v souvislosti s úvěrem (s. 89 – asi bych nehovořil o subjektivním zániku zájmu).

Jde-li o pojistné nebezpečí, autor vymezuje různý obsah, v souvislosti s § 2810 zmiňuje jeho objektivní pojetí (s. 44). Pak nerozumím tomu, proč se v kapitole řeší zánik příčin pojistné události (s. 91). Kde je pak důvod, proč objektivní zánik pojistného nebezpečí ze subjektivních příčin (pojistník vyřadí auto z provozu) nemá vést k zániku pojištění, resp. jakou relevanci v tomto má znalost/ neznalost pojistitele – viz PEICL).

Pojištění vlastního a cizího zájmu

Z hlediska systematiky se teorie předmětu řeší v zájmové teorii (s. 99). Nerozumím pak, když autor v úvodu dané pasáže říká, že se týká toto rozlišování pojištění majetku (s. 97), najednou řeší pojištění osob.

Z práce nejsou úplně zřejmé některé závěry týkající zákonného vztahu důvěry (s. 104). Nejde ani tak o potřebu dalších povinností (bez nich by postrádalo smysl). Proč však nejde o vedlejší povinnosti vyplývající z valutového vztahu (viz 6.3.2), např. uzavřené smlouvy, či zákonného příkazu (a přebírá se konstrukce zvláštního zákonného vztahu). Proč pak takové povinnosti nevznikají i v případě oprávnění, resp. proč mají vzniknout jenom při příkazu pojištění. Zdá se mi, že výkon oprávnění uzavřít pro pojištěného pojistnou smlouvu může založit stejné povinnosti, např. právě s ohledem na tím vyvolané očekávání pojištěného (už sám další smlouvu neuzavře).

Asi bych pak volil jiné řešení než bylo zvoleno ÚS hledání ochrany pojištěného spotřebitele (p. č. 345). Ochrana spotřebitele sama žádný žalobní nárok zakládat nemůže, nemá-li oporu v hmotněprávním vztahu. Nemám k dispozici smluvní dokumentaci pro formulaci odůvodněných závěrů, jde z mé strany spíše o spekulaci – žádné právo na plnění spotřebitele vůči pojišťovně nezakládala, spíše mohla vyvolat očekávání ohledně pořadí zajištění, resp. způsobu jak bude placen dluh, tedy ve svém důsledku nárok na náhradu škody vůči bance a nemožnost banky se domáhat uspokojení dluhu jinou cestou (tj. obdoba jako *datio solutionis causa* podle § 1909). Přijde mi to pochopitelnější než vytvářet právo, kde nebylo (navíc zde je pojištěn i vlastní zájem banky – finanční ztráta). To neznámá, že by strany nemohly skutečně směřovat k uzavření pravé smlouvy ve prospěch třetího.

Rozlišení mezi pojištěním a jinými závazky

Nerozumím závěru, že právní úprava neobsahuje úplnou definici pojistné smlouvy, ale pouze vymezení práv a povinností (s. 109). Tato právní úprava se přece použije při naplnění určitých předpokladů. Může být však sporné (autor dále řeší – s. 116), nakolik jsou pouze v základním ustanovení (§ 2758),

V dalších úvahách autora mi pak chybí zohlednění § 1. Skutečně lze dovozovat s ohledem na vymezení předmětu činnosti pojišťoven a zajišťoven (vyloučení všech jiných obchodních činností) závěry ve vztahu k pojistné smlouvě, resp. pojištění (s. 111)? Nevšiml jsem si, že by česká úprava obsahovala požadavek výlučnosti takové činnosti. Předmět činnosti pojišťoven ani nijak nesouvisí s tím, zda plnění je spojeno s jiným dluhem či není. A asi se chtělo říci, že posouzení samostatnosti závisí i na tom, zda jde o plnění tímž subjektem (byť to na tomto místě nevidím), např. pojištění odpovědnosti si lze samostatně těžko představit. Neoprávněné podnikání se přece v zásadě nedotýká platnosti (§ 5). Nejde o žádnou skrytou hodnotovou nekoherentnost. Doufám, že pojistnou smlouvu může uzavřít i někdo jiný než subjekt s veřejnoprávním oprávněním (a to s ohledem na § 420 i podnikatelským způsobem) (autor to také připouští na s. 113).

Stejně jako výše i zde je nutné upozornit na určité nesystematické řazení, najednou se v kapitole o hospodářské účelu řeší historické pojetí ručení, ve smyslu Haftung (s. 114).

Při zkoumání významu plnění bez ohledu na zavinění (s. 114) i abstraktní charakter záruční smlouvy (resp. smlouvy o plnění třetí osobě) je dispozitivní. Abstraktnost může mít přitom různý rozsah (jaké námitky jsou vyloučeny). Závisí také na tom, zda jde o trojosobovou či dvojosobovou záruku (částečně zmíněno na s. 115). Jestliže pak obecná úprava v § 1769 zakládá právo na náhradu škody v případě neplnění třetí osoby, je nutné řešit (podobně jako u § 2799), může být vyloučeno právo na náhradu škody v důsledku spoluzpůsobení poškozeným. Pokud tomu správně rozumím, chce se říci, že pojištění se ve vztahu k pojištěného chová spíše jako smlouva ve prospěch třetí osoby, než záruka, resp. smlouva o plnění třetí osoby.

Rozumím závěru autora (s. 116) o hospodářském účelu pojištění v podobě zajištění rizik pojistníka, přestože jsou pojištěny zájmy cizí, a odkazu na teorii plánování rizik (skoro neomezující), odpovídá to dalším závěrům (rozšíření na obnosové pojištění, čistě subjektivní zájem), přiznávám však, že z hlediska podstaty mi to v některých případech uniká (a nejsem si jistý, zda to skutečně z práce vyplývá).

Přenositelnost zájmu

V této kapitole mne zaujal závěr autora o uspokojivém řešení úpravy v § 2812 (s. 120). Určitě řeší částečně problémy úpravy předchozí, přesto si nelze nevšimnout, že ustanovení vyžaduje oznámení, autor však na s. 119 píše, že stačí, že se pojistitel dozví, v poznámce pod čarou píše, že oznámit může i kupující. Zůstává zde neřešená otázka, které oznámení a zda je vůbec nějaké třeba (dozví se jinak, v jiné souvislosti) (což z hlediska správců zrovna jistotu nezakládá).

V této souvislosti by mohly být zajímavé (a možná nejsou) otázky dědění a vstupu dědiců a jiných univerzálních právních nástupců do pojistných smluv. Zdá se mi, že autor to řeší v omezeném rozsahu na s. 127. Ustanovení § 2767 odst. 4 dopadá ale na případy pojištění cizí hodnoty pojistného zájmu, navíc pro zánik bez právního nástupce (nevšiml jsem si, že by autor vysvětloval někde obecnou působnost, často se uplatní § 2812 a 2867). V ostatních případech by měla být tedy podle autora zřejmě sukcese dědiců, ale na s. 128 hovoří o aplikaci i na vlastní pojištěný zájem, jde-li o pojištění majetku. Je zde ale důvod pro odlišné zacházení z hlediska pojistného zájmu při převodu vlastnického práva a univerzální sukcesí

z hlediska pojištění? Autor píše o podobnosti závěrů, ale je zjevné, že jsou odlišné (např. § 2767 má lhůty, případy univerzální sukcese právnických osob se neřeší).

Přijde mi to zajímavé zejména v souvislosti se sukcesí do provozů, např. odpovědnost za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků (kde je navíc zvláštní úprava v § 26 zákona č. 168/1998 Sb. a navrhovaná nová). Autor dovozuje sukcesí dědiců (s. 121), ale z § 2867 se mi zdá, že vyplývá něco jiného.

Dochází postoupením pojistky k postoupení pojistné smlouvy (autor to řeší v kapitole o přenositelnosti pojistné smlouvy) nebo postoupení práv z pojistné smlouvy (viz autor na s. 127). Může zde vznikat pochybnost o závěrech autora, resp. zda postoupením přechází i povinnost platit pojistné.

Na straně s. 131 pak autorovi chybí citace k závěru, že někdy se uvádí, že jsou samostatně nepřevoditelná a nemají majetkovou hodnotu. Problematika samostatné převoditelnost kreačních oprávnění by si obecně vyžádala samostatnou práci, když je nutné zkoumat souvislost s plněním (tam není důvod bránit následnému postupu), zda se dotýkají závazku jako celku, zda pojistitel dal souhlas, i předem, k takové změně (např. vystavením pojistky). Lze ale jistě souhlasit s autorem, že za určitých okolností to dává smysl (s. 132).

Závěr

V závěru autor shrnuje odpovědi na položené výzkumné otázky. Já osobně mám možná vyhraněnější, ale ne úplně odargumentované závěry, což nijak nezpochybňuje závěry autory (pojistný zájem má smysl, pokud mu dáme smysl a ten vhodně upravíme, aby to mělo smysl).

V. Další vyjádření – k uspořádanosti, přehlednosti, formální úpravě a jazykové úrovni disertační práce

Práce je zpracována relativně kvalitně. Po stránce srozumitelnosti je to však obtížné čtení, alespoň pro mne. Myslím, že téma pojistného zájmu je komplikované (náročné na abstrakci a detail). Autor to svým způsobem vyjadřování neulehčuje (např. s. 129 a 130).

Srozumitelnost práce je pak na některých místech dotčena také tím, že autor přistupuje ke čtenáři jako k někomu, kdo je v obraze. Např. s. 35 tak najednou začne používat pojištění D&O, aniž by je nějak vysvětlil. Jindy by pomohlo k pochopení rozdělení vět či jiný slovosled, např. s. 47 (poslední věta předposledního odstavce), třetí odstavec v kapitole 2.2.7. Skutečně nevím, co chtěl autor říci v předposledním odstavci na s. 98. Asi nejde o uzavírání pojistného (s. 99).

Lze upozornit pouze na některé marginální záležitosti, např. ve Sbírkách soudních rozhodnutí jsou sbírky právních předpisů (s. 8). Mnozí starší autoři pak ví, co znamená udělat překlep v cizojazyčném termínu (na jak dlouho to může ovlivnit jeho užití v českém právním prostředí – viz „governace“ (s. 16). Takových překlepů, chyb v čárkách, je však v práci celá řada. Absence péče o formální stránku se pak projevuje třeba i v nadpisech kapitoly 3. To vše zbytečně snižuje kvalitu.

VI. Závěr

Práce naplňuje požadavky kladené na disertační práci. Jde o podnětnou práci, která stojí za přečtení.

Práci doporučuji k obhajobě.

Otázky k obhajobě :

Nedávalo by větší smysl říci, že pojistný zájem má pojištěný a někdo jiný než pojištěný může být pojistníkem, jestliže k tomu má pověření nebo jde o pojištění na účet pojištěného?

Vysvětlete teorii pojistného plánu na případě pojištění pro případ smrti (stačí k dovození pojistného zájmu vůle, aby se měl někdo dobře?)

Milan Hulmák

V Plzni dne 17. května 2023